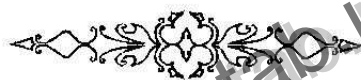

دوره مقدماتی جرائم علیه اشخاص (قتل)

www.ketab.ir

مؤلفان:

نرگس فیروی

پریسا محمدیان

سرشناسه: نیری، نرگس، ۱۳۷۱-

عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام

Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: دوره مقدماتی جرایم علیه اشخاص (قتل) / مولفان نرگس نیری، پریسا محمدیان.

مشخصات نشر: تهران: پژوهاک عدالت، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۵۲ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۷۱۵-۰۹-۷

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۳۸-۲۵۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: جرایم علیه اشخاص -- ایران

Offenses against the person-- Iran

قتل -- ایران -- پی جویی

Homicide investigation -- Iran

حقوق جزا -- ایران

Criminal law -- Iran

شناسه افزوده: محمدیان، پریسا، ۱۳۷۱

رده بندی کنگره: KMH۴۰۴۹

رده بندی دهخدا: ۳۴۵/۵۵۰۲۵

اطلاعات رکورد کتابخانه ملی

شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۷۱۹۵۱

دوره مقدماتی جرایم علیه اشخاص (قتل)

مؤلفان: نرگس نیری، پریسا محمدیان

ناشر: پژوهاک عدالت

چاپ اول: ۱۴۰۱ - تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۷۱۵-۰۹-۷

قیمت: ۱۴۰,۰۰۰ تومان

مطالب بیان شده در کتب و انتشارات مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه، نتیجه تحقیقات پژوهشگران و بیانکننده دیدگاه مؤلفان آنهاست و لزوماً موضع رسمی این مرکز و قوه قضائیه نیست؛ مگر آنکه به آن تصریح شده باشد.

فهرست

- بخش اول: کلیات ۱
- مقدمه ۲
- فصل اول: ماهیت جنایت ۷
- گفتار اول: مفهوم جنایت ۸
- گفتار دوم: مفهوم قتل ۱۰
- گفتار سوم: اقسام جنایت ۱۲
- بند اول: از لحاظ رکن معنوی (روانی) ۱۲
- بند دوم: از لحاظ ضمان و عدم ضمان ۱۲
- بند سوم: قتل عمدی غیرمضمونه ۱۲
- بند چهارم: قتل خطایی غیرمضمونه ۱۳
- گفتار چهارم: تاریخچه تقنینی قتل ۱۴
- بند اول: قتل در قوانین پس از انقلاب اسلامی ۱۵
- بند دوم: قتل در قوانین پس از انقلاب اسلامی ۱۵
- فصل دوم: ارکان رکن مادی جنایت ۱۹
- گفتار اول: تعریف رکن مادی ۲۰
- گفتار دوم: ارکان رکن مادی ۲۱
- بند اول: رفتار مرتکب ۲۱
- بند دوم: وسیله ارتکاب ۳۷
- بند سوم: شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق عنصر مادی جنایت ۴۰
- بند چهارم: نتیجه حاصله ۵۴
- فصل سوم: برقراری رابطه استنادی در جنایات ۶۳
- گفتار اول: تعریف رابطه استنادی ۶۴
- گفتار دوم: رابطه علیّت ۶۵
- گفتار سوم: احراز رابطه علیت ۶۶

- گفتار چهارم: صورت‌های مختلف احراز رابطه علیت ۶۷
- بند اول: مباشرت و اقسام آن ۶۷
- مباشر واحد ۶۸
- مباشرین متعدد و در طول همدیگر ۷۱
- مباشرین متعدد و در عرض یکدیگر ۷۴
- بند دوم: تسبیت و اقسام آن ۷۵
- سبب واحد- مباشر قابلیت مسؤولیّت دارد (اجتماع سبب و مباشر)-
سبب مساوی با مباشر ۸۴
- سبب واحد- مباشر قابلیت مسؤولیّت ندارد- تسبیب محض ۸۵
- تعدد اسباب عرضی ۸۶
- اجتماع اسباب متعدد عرضی بدون دخالت قوه قاهره و زیان دیده ۸۶
- اجتماع فعل یا تقصیر زیان دیده با عامل زیان ۸۹
- اجتماع عوامل انسانی و قوه قاهره ۹۲
- اسباب طولی ۹۴

فصل چهارم: رکن معنوی جنایت ۱۰۳

- گفتار اول: تعریف رکن معنوی جنایت ۱۰۴
- گفتار دوم: اجزای رکن معنوی ۱۰۶
- بند اول: عمد در فعل (سوءنیت عام) ۱۰۶
- بند دوم: قصد نتیجه (سوءنیت خاص) ۱۱۰

فصل پنجم: تقسیم‌بندی جنایت ۱۱۳

- مقدمه ۱۱۴
- گفتار اول: تعریف جنایت عمدی ۱۱۷
- گفتار دوم: مصادیق قتل عمدی ۱۱۹
- بند اول: قتل فرد یا افراد معین از یک جمع معین ۱۱۹
- بند دوم: قتل فرد یا افراد نامعین از یک جمع معین ۱۲۱
- بند سوم: قتل فرد یا افراد نامعین از جمع نامعین ۱۲۲
- بند چهارم: قتل عمد با فعل نوعاً کشنده ۱۲۲

- بند پنجم: قتل عمد با توجه به وضعیّت خاص مجنی علیه ۱۲۵
- بند ششم: قتل عمد ناشی از تقصیر ۱۲۶
- گفتار سوم: تعریف و ماهیت قتل شبه‌عمد ۱۲۷
- گفتار چهارم: قتل شبه‌عمد از دیدگاه قرآن مجید ۱۲۸
- گفتار پنجم: مصادیق قتل شبه‌عمد ۱۳۰
- بند اول: جنایت ماهیتاً شبه‌عمد ۱۳۰
- بند دوم: قتل شبه‌عمد ناشی از جهل به موضوع ۱۳۱
- بند سوم: قتل شبه‌عمد ناشی از تقصیر ۱۳۴
- گفتار ششم: جنایت خطای محض ۱۳۴
- گفتار هفتم: مصادیق جنایت خطای محض ۱۳۵
- بند اول: قتل ماهیتاً خطای محض ۱۳۵
- بند دوم: جنایت در خواب ۱۳۶
- بند سوم: قتل ارتكابی توسط صغیر ۱۳۹
- گفتار هشتم: مبانی مسئولیت کیفری ۱۴۰

فصل ششم: سرایت جنایت ۱۴۵

- گفتار اول: تعاریف ۱۴۶
- بند اول: مفهوم سرایت ۱۴۷
- بند دوم: تعریف فقهی سرایت ۱۴۷
- گفتار دوم: سرایت جنایت ۱۴۷
- بند اول: سرایت جنایت به فوت ۱۴۸
- بند دوم: جنایت بر عضو و نفس با یک ضربه عمدی ۱۴۸
- بند سوم: جنایات متعدد با یک ضربه ۱۴۸
- بند چهارم: جنایات متعدد با ضربهای متعدد ۱۴۹
- بند پنجم: سرایت جنایت بر نفس ۱۴۹

فصل هفتم: شرایط قصاص ۱۵۱

- گفتار اول: کلیات ۱۵۲
- بند اول: پیشینه تاریخچه قصاص ۱۵۳

- بند دوم: ماهیت قصاص..... ۱۵۳
- بند سوم: صاحبان حق قصاص..... ۱۵۴
- گفتار دوم: شرایط قصاص نفس..... ۱۵۵
- بند اول: تساوی در دین..... ۱۵۵
- بند دوم: فقدان رابطه پدری..... ۱۵۶
- بند سوم: تساوی در عقل..... ۱۵۷
- گفتار سوم: شرایط اجرای قصاص عضو..... ۱۵۷
- بند اول: تساوی اعضا در سالم و کامل بودن..... ۱۵۷
- بند دوم: تساوی اعضا در اصلی بودن قصاص..... ۱۵۸
- بند سوم: تساوی در محل عضو مجروح یا مقطوع..... ۱۵۸
- بند چهارم: عدم تلف جانی یا عضو دیگر وی..... ۱۵۹
- بند پنجم: بیشتر نشدن قصاص از جنایت..... ۱۵۹
- گفتار چهارم: شرایط اجرای قصاص..... ۱۵۹
- بند اول: تقاضای مجنی علیه یا اولیای دم..... ۱۵۹
- بند دوم: اذن مجنی علیه یا اولیای دم..... ۱۶۰
- بند سوم: اذن مجنی علیه یا اولیای دم..... ۱۶۰
- بند چهارم: پرداخت تفاضل دیه..... ۱۶۱
- بند پنجم: عدم آزاررسانی به جانی..... ۱۶۲
- گفتار پنجم: موانع و سقوط اجرای قصاص..... ۱۶۲
- بند اول: موانع قصاص..... ۱۶۲
- بند دوم: سقوط قصاص..... ۱۶۴
- گفتار ششم: عفو از قصاص..... ۱۶۵

فصل هشتم: ادله اثبات دعوا..... ۱۶۷

- گفتار اول: کلیات..... ۱۶۸
- گفتار دوم: ادله عمومی اثبات دعوا..... ۱۶۹
- بند اول: اقرار..... ۱۷۰
- عناصر تعریف اقرار..... ۱۷۰
- شرایط اقرار..... ۱۷۱

- بند دوم: شهادت ۱۷۱
- شرایط شهادت ۱۷۱
- تعداد شاهد در شهادت در امور کیفری ۱۷۴
- بند سوم: سوگند ۱۷۴
- بند چهارم: علم قاضی ۱۷۵
- گفتار سوم: قسامه ۱۷۶
- بند اول: تعریف قسامه ۱۷۶
- بند دوم: شرایط تحقق لوث ۱۷۷
- بند سوم: مراحل اجرای قسامه ۱۸۱
- بند چهارم: شیوه اجرای قسامه توسط مدعی علیه (متهم) ۱۸۲
- بند پنجم: شیوه اجرای قسامه توسط مدعی ۱۸۲
- بند ششم: پیامدهای اجرا یا عدم اجرای قسامه ۱۸۳
- بند هفتم: شرایط سوگند و سوگندخوردگان ۱۸۴
- بند هشتم: تفاوت بین اجرای قسامه در قتل و جرح ۱۸۴
- فصل نهم: صاحبان حق قصاص** ۱۸۷
- گفتار اول: اولیای دم ۱۸۸
- بند اول: تعریف صاحبان حق قصاص ۱۸۹
- بند دوم: تعدد اولیای دم جهت قصاص ۱۹۰
- بند سوم: اولیا دوم محسوب نشدن همسر ۱۹۲
- بند چهارم: ولی دم محسوب شدن نابالغ و محجور، جنین ۱۹۲
- بند پنجم: ولی دم محسوب شدن مقام رهبری ۱۹۴
- گفتار دوم: گذشت از قصاص ۱۹۴
- بند اول: شرایط گذشت ۱۹۵
- بند دوم: مهلت گذشت ۱۹۵
- بند سوم: گذشت قاتل توسط مقتول قبل فوت ۱۹۶
- بند چهارم: معافیت از قصاص قاتل در صورت نداشتن اولیای دم ۱۹۷
- فصل دهم: شرکت در قتل** ۱۹۹

- ۲۰۰ گفتار اول: تعریف شرکت
- ۲۰۱ گفتار دوم: شرایط شرکت در جرم
- ۲۰۴ گفتار سوم: مجازات شرکت در جرم
- ۲۰۴ بند اول: شرکت در قتل غیر عمدی
- ۲۰۵ بند دوم: شرکت در قتل عمدی
- ۲۰۶ بند سوم: نحوه محاسبه تفاضل دیه
- ۲۰۸ گفتار چهارم: معاونت
- ۲۰۸ بند اول: تعریف معاونت در قتل
- ۲۰۹ بند دوم: مجازات معاونت در قتل عمد
- ۲۰۹ بند سوم: معاونت در قتل شبه عمد و خطای محض

فصل یازدهم: اکراه در جنایت ۲۱۱

- ۲۱۲ گفتار اول: کلیات
- ۲۱۳ بند اول: مفهوم اکراه
- ۲۱۳ بند دوم: اکراه در قتل
- ۲۱۴ بند سوم: قتل عمد، استثنائی بر قاعده کلی
- ۲۱۴ گفتار دوم: مجازات اکراه در قتل
- ۲۱۵ بند اول: اکراه در قتل شبه عمد

فصل دوازدهم: دیات ۲۱۷

- ۲۱۹ گفتار اول: تعریف دیه
- ۲۲۰ گفتار دوم: شرایط تعیین دیه
- ۲۲۰ گفتار سوم: شرایط پرداخت دیه
- ۲۲۱ گفتار چهارم: ماهیت دیه
- ۲۲۲ بند اول: به ارث رسیدن دیه
- ۲۲۳ بند دوم: مهلت پرداخت دیه
- ۲۲۳ گفتار پنجم: نحوه محاسبه دیه
- ۲۲۳ بند اول: براساس نوع صدمه
- ۲۲۶ بند دوم: براساس جنسیت

- بند سوم: براساس زمان و مکان ارتکاب جرم ۲۲۶
- گفتار ششم: پرداخت کننده دیه ۲۲۷
- بند اول: مرتکب جرم ۲۲۷
- بند دوم: عاقله ۲۲۷
- بند سوم: بیت‌المال ۲۲۸
- گفتار هفتم: دریافت کننده دیه ۲۳۰
- گفتار هشتم: سقط جنین ۲۳۱
- بند اول: تعریف اصطلاحی سقط جنین ۲۳۲
- بند دوم: تعریف حقوقی سقط جنین ۲۳۲
- بند سوم: عناصر متشکله جرم سقط جنین ۲۳۲
- بند چهارم: صور مختلف سقط جنین و مجازات آن ۲۳۳
- مرتکب سقط جنین مادر باشد ۲۳۳
- گفتار نهم: دیه جنین ۲۳۵
- گفتار دهم: شرایط لازم برای اجازه سقط جنین ۲۳۷
- منابع و مآخذ ۲۳۸

جنایت، از جمله جرائمی است که نه تنها در دین مبین اسلام شدیداً مورد نکوهش قرار گرفته است؛ بلکه حتی در ادیان الهی (زرتشت، یهود، مسیحیت و آئین مقدس اسلام) نیز در این موضوع به تفصیل پرداخته شده است و مجازاتی را برای آن در نظر گرفته‌اند. از جمله اعمالی که در آئین مسیحیت تحریم شده، ارتکاب جرم قتل است. در کتب مقدس، بیان شده است که حضرت مسیح (ع) فرمودند: «آنچه از آدم بیرون می‌آید آن است که انسان را ناپاک می‌سازد. زیرا از درون دل انسان صادر می‌شود خیالات بد و فسق؛ قتل و دزدی؛ طمع و خیانت؛ مکر و شهوت‌پرستی؛ خشم بد؛ غرور و جهالت، تمام این چیزهای بد از درون انسان صادر می‌شود و آدم را ناپاک می‌گرداند». بنابراین، در دین حضرت مسیح (ع)، از قتل به‌عنوان عمل زشت و شنیعی سخن به‌میان آمده است که ارتکاب آن موجب ناپاکی و آلودگی انسان می‌شود. حضرت عیسی (ع) به جوانب اخلاقی و معنوی زندگی اهمیت زیادی می‌داد و گذشت و چشم‌پوشی از بدی‌های مردم را کار نیکویی می‌دانست، از این‌رو پرهیز و خودداری از ارتکاب جرائم در مسیحیت به‌عنوان یکی از شرایط رسیدن به حیات جاودانه شناخته شده است. کتاب مقدس، در این زمینه چنین بیان می‌دارد: «حضرت مسیح به راه می‌رفت، شخصی دوان دوان پیش او زانو زده سؤال کرد که ای استاد نیکو، چه کنم تا وارث حیات جاودانه شوم؟ عیسی بدو گفت، چرا مرا نیکو گفتی و حال آنکه کسی نیکو نیست جز خدا. احکام را می‌دانی؟ «قتل مکن، شهادت دروغ مده، دغل‌بازی مکن و پدر و مادر خود را حرمت بدار». با بررسی مطالب مذکور فهم می‌شود که ارتکاب قتل در شریعت مسیح تحریم شده است و خودداری از ارتکاب قتل به‌عنوان یکی از اعمال نیک و از جمله شرایط رسیدن به حیات جاودانه است.

آئین زرتشت، یکی از ادیان الهی ایران باستان است که بر سه پایه گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک است. آئین زرتشت در قرآن کریم هم‌ردیف ادیان یهود و مسیحیت با عنوان مجوس، ذکر شده است. خداوند متعال در سوره مبارکه حج می‌فرماید: «ان الذین آمنوا و الذین هاودا و الصابین و النصاری و المجوس و الذین اشركوا ان الله بفصل بینهم

یوم القیمه». ترجمه: «مسلماً کسانی که ایمان آورده‌اند و یهود و صابنان و نصارا و مجوس و مشرکان، خداوند در میان آن‌ها روز قیامت داوری می‌کند».

ایرانیان باستان به آزادی و حقوق فردی انسان احترام می‌گذاشتند و ایراد کوچک‌ترین صدمه به تن انسان را به شدت ناپسند به حساب می‌آوردند. جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص از جمله؛ ضرب و جرح و مجازات آن‌ها در بندهای ۱۷ تا ۴۴ فرگرد چهارم و نندیداد، مقرر شده است. سنگین‌ترین جرائم و مجازات‌ها در بندهای ۴۲-۴۰ بیان شده که ترجمه آن به شرح ذیل است. بند ۴۰- ای آفریننده! هرگاه شخصی به دیگری چنان ضربت وارد کند که بیهوش شود، کیفر وی چه خواهد بود؟ اهورا مزدا پاسخ داد و گفت: کیفر وی نود ضربه تازیانه سروشه خواهد بود. بند ۴۱- این جرم هرگاه در مرتبه دوم ارتکاب شود، کیفر وی چه خواهد بود؟ اهورا مزدا پاسخ داد و گفت: این جرم در مرتبه دوم به پشتون تبدیل می‌شود و دویست ضربه تازیانه اسپاسه و دویست ضربه تازیانه سروشه را سزاوار خواهد بود. بند ۴۲- هرگاه کسی به دیگری چنان ضربت زند که او را بیهوش کند، کیفر وی چه خواهد بود؟ اهورا مزدا پاسخ داد و گفت: این جرم به پشتون تبدیل می‌شود و دویست ضربه تازیانه اسپاسه و دویست ضربه تازیانه سروشه را سزاوار خواهد بود.

(هراوی: ۱۳۹۶: ۳۴)

جرم قتل در کتاب اوستا، بسیار حائز اهمیت بوده و تصمیم سابق قاتل در ارتکاب جرم، تهیه وسیله ارتکاب جرم و نوع قتل ارتکابی در شدت و ضعف مجازات‌ها تأثیر زیادی داشته است. براساس قانون اوستا، قاضی موظف بود در موقع رسیدگی این نکات را روشن و سپس حکم صادر کند. ۱- جرم را از روی قصد و وجدان ارتکاب شده است یا خیر؟ ۲- جرم را از روی اجبار مرتکب شده یا با اختیار کامل؟ ۳- اولین بار است که مجرم مرتکب جرم شده یا قبلاً هم مرتکب جرم شده است؟ «اعدام، در مورد مرتکبان قتل و ... فوراً اجرا می‌گشت».

براساس کتاب اوستا؛ نطفه چهار ماه و یک روز بعد از انعقاد، عنوان جنین پیدا می‌کند اگر کسی جنینی را سقط می‌کرد، گناهکار شمرده می‌شد و مجازاتش، مجازات قتل عمد بود. همچنین پادشاهان هخامنشی و ساسانی قوانین و مقررات خود را براساس اصول اوستایی سازماندهی می‌کردند. در کتیبه نقش رستم، آمده است، «داریوش بزرگ می‌گوید: هر کس

آزاری برسانند، مطابق آزاری که رسانیده است، تنیه می‌شود و هرگز اتفاق نیفتاده است که کسی آزاری کرده باشد و در مقابل تنیه نشده باشد.

در حقوق جزای ایران نیز جنایت، بخش عمده‌ای را به خود اختصاص داده است. در بحث حقوق جزای اختصاصی، (جرائم علیه تمامیت جسمانی و جرائم علیه شخصیت معنوی افراد) به تعبیر عام، جزء جرائم علیه اشخاص قرار می‌گیرند. گاهی اوقات جرم علیه نفس و گاهی مادون نفس است (مثل ایراد جرح و قطع). اما جرائم علیه شخصیت معنوی افراد جامعه، گاهی اوقات حیثیت فرد را نشانه می‌گیرد (مثل افترا، توهین یا قذف) و گاهی آزادی افراد را مورد تعرض قرار می‌دهد که می‌تواند آزادی تن باشد (مثل جرم توقیف غیرقانونی یا آدم‌ربایی) و گاهی آزادی اراده باشد (مثل تهدید یا اخاذی). در این میان، جرائم بینابینی وجود دارند (مثل جرائم جنسی که به اعتباری هم علیه تمامیت جسمانی و هم علیه اراده افراد می‌تواند باشد و دقیقاً نمی‌توان این موارد را در قالبی مشخص قرار داد).

در قانون جدید مجازات اسلامی، ماده ۷۲۸ وجود دارد و بیش از ۴۲۰ ماده در خصوص جرائم علیه اشخاص است؛ یعنی از ابتدای فصل قصاص تا پایان فصل دیات، تمامی مواد در خصوص جرائم علیه اشخاص است. در کتاب تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵، مواد متعددی در مورد جرائم علیه اشخاص است و مواد پراکنده‌ای دیگر هم درباره جرائم علیه اشخاص وجود دارد؛ از این رو در این کتاب به موارد اصلی می‌پردازیم، چون این جرائم از جمله جرائمی هستند که بسیار با آن‌ها سروکار خواهیم داشت و بحث بنیادین در مورد آن حائز اهمیت است؛ مثل قتل.